

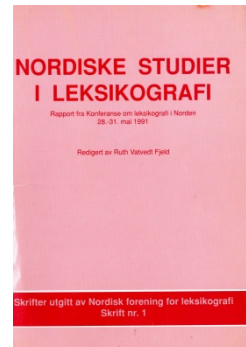
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: En databaserad begreppsordbok för den äldre svenskan

Forfatter: Sven Lange

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 1, 1992, s. 166-175
Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.-31. mai 1991

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

En databaserad begreppsordbok för den äldre svenskan

Artikeln redovisar ett försök att utarbeta en databaserad, begreppsklassificerad ordbok för den äldre och yngre nysvenskan. Ordboken bygger på Rogets "Thesaurus" (och dess svenska motsvarighet: Bring) och Dahlgrens "Glossarium". Ett av huvudsyftena med ordboken är att den skall vara utgångspunkten i skapandet av en strukturell, synkronisk och historisk ordbok.

1. Bakgrund och syfte

I en artikel från 1960-talets mitt skriver Bengt Loman att en uppgift för den framtida historiska lexikografien skulle vara att "utarbeta detaljerade, begreppsligt uppställda ordböcker över en epoks eller en författares ordförråd, varvid synonymiken ägnades en framträdande roll" (Loman 1965:84f). Med datorns hjälp, menar författaren, skulle ett sådant arbete vara möjligt att utföra.

Det projekt, som jag här skall beskriva, syftar till att utarbeta en ordbok av det slag som Loman skisserar, dvs en databaserad begreppsordbok för den äldre och yngre nysvenskan.

En sådan ordbok kommer att vara ett viktigt hjälpmedel för historisk, ordsemantisk forskning, för studiet av betydelsefält, för stilistiska studier rörande ordval och synonymik i äldre texter, komparativa ordstudier (genom sin nära anknytning till existerande begreppsordböcker för engelskan, tyskan, nederländskan, danskan m fl). Även för historiker som arbetar med äldre texter kan den databaserade ordboken vara till hjälp vid texttolkningen.

Projektet har två konkreta utgångspunkter, nämligen C. E. Brings "Svenskt ordförråd ordnat i begreppsklasser", som utkom år 1930 respektive C.F. Dahlgrens "Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket från och med 1500-talets andra årtionde", som utkom i tryck första gången 1914-16.

Projektet anknyter således till de lexikala studier som har sin historiska utgångspunkt i de begreppsordböcker el sk ideologiska ordböcker som tillkom f o m mitten av 1800-talet med P.M. Rogets Thesaurus som förebild: Sanders (1873 ff), Schlessing (1881), Wehrle & Eggers (1967) för tyskan, Harry Andersen (1945) för danskan, Bring (1930) för svenskan m fl) och som så småningom ledde över till elaborerade begreppssystem som exempelvis R. Halligs & W. von Wartburgs Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie (2 uppl 1963):

Till denna typ av ordstudier hör utan tvekan det omfattande forskningsprojekt som tysken Leo Weisgerber står bakom ("Von den Kräften der deutschen Sprache") och som avsatt fyra volymer (1962ff) men också den forskning som Reinhart Koselleck initierat på tysk botten och som går under namnet "Begriffsgeschichte" (Koselleck 1979). Av dessa båda står framförallt den förstnämndes forskning i intim kontakt med den mer strikt språkligt definierade ordsemantiken hos Trier (1934), Öhman (1953) och Oksaar (1958) m fl. På senare

år har denna inriktning också fått avläggare med utgångspunkt i svenskt ordmaterial i Wikströms (1977) och Kukkonens (1989) avhandlingar.

2. Material

Mina två utgångspunkter, Bring och Dahlgren, som samtidigt representerar mitt huvudmaterial förtjänar i detta sammanhang en närmare presentation.

Brings ordbok

Brings ordbok är, vilket också påpekats ovan en "efterbildning" av P. M. Rogets "Thesaurus of English Words and Phrases".

Den inleds med en uppräknig av namnen för de sk "begreppsklasserna" (= 1. Tillvaro, 2. Intighet, 3. verklighet osv), sammanlagt 1000 stycken. Därefter följer i bokens första häft en listning av ord för varje begreppsklass. Orden är där grupperade efter ordklass. I bokens senare häft finns ett alfabetiskt ordnat ordregister som anger till vilken begreppsklass ett visst ord hör. Många ord tillhör flera begreppsklasser.

Brings ordbok saknar helt förklaringar rörande dess syfte. Den ger heller inga läsanvisningar, varken för begreppssystemets eller ordboksartiklarnas uppbyggnad (utöver ordklassindelningen).

Brings uppräknig av begreppsklasserna döljer helt det underliggande sinnrikt utbyggda system för begreppsgrupperingen (och ordgrupperingen) som finns hos Roget.

I själva verket låter sig de 1000 namnen på begreppsklasserna hos Bring inordnas både i en huvudklass och i en under denna ställd sk sektion ('section'). Följande sex huvudklasser finns hos Roget: 1. Abstract relations 2. Space 3. Matter 4. Intellect 5. Volition och 6. Emotion

Hur sektionindelningen (och underavdelningarna till dessa) ser ut framgår av tablån i bl a Kirkpatrick's utgåva av Rogets Thesaurus (1987).

Med en sådan tablås hjälp kan vi alltså sätta in varje begreppsklass hos Bring i ett större sammanhang, få dess klass- och sektionstillhörighet med eventuella underavdelningar.

Brings enkla numrering av begreppsklasserna döljer också den gruppering i kolumner som de fulla systemet i tablån tillhandahåller. I spalterna eller kolumnerna ställs relaterade glosor bredvid varandra.

Detta om själva systemet. Om vi sedan granskar själva ordboksartiklarna som följer varje begreppsklass är orden i dessa som tidigare nämnts, grupperade efter ordklass (s, v, a, se nedan). Varje ordklassparti innehåller en listning av ord. Listningen är inte alfabetisk. Varje listning avslutas med ett semikolon varefter nytt stycke börjar på indragen rad.

Vi tar begreppsklass nr 423 'Ljuskälla' för närmare granskning. En titt i tablån (se Kirkpatrick) anger dess plats i det fulla systemet. Nr 423 'Ljuskälla' hör till huvudklass III 'Matter', sektion III 'Organic Matter' med underavdelning 2 'Sensation' närmare bestämt underavdelning 'Special' närmare bestämt underavdelning 'Light' närmare bestämt underavdelningen 'Light in general' där begreppsklassen står i opposition till 424 'Skugga'. Med andra ord har begreppsklassen med materien att göra (på tyska 'Stoff'), närmare bestämt med den organiska materien (till skillnad från den oorganiska) och den har med allmänt ickespecificerat (dvs ej färger) ljus och synsinne att göra. Ändå mer sammanfattande: vi har med en relativt konkret kategori att göra.

Så här ser begreppsklassen 'Ljuskälla' ut hos Bring:

423.Ljuskälla; sol (-skiva), måne, planet, himlakropp, s
 tjärn-a (-enatt), vintergatan,
 norrsken, zodiakalljus, komet, stjärnfall,
 meteor, ljungeld, (korn-, kul-)blix, fosfore-
 scens, eld (-gnista), flamma, låga, glöd,
 elektricitet, lyse, gas (-glödljus, -kandelaber,
 -lampa, -lykta, -lysning, -låga), olj-a (elampa),
 fotogen (-lampa), acetylen (-gas), (form-,
 gren-, kalk-, stearin-, talg-, vax-)ljus, dank,
 fackla, bloss, lunta, pärt-a (-bloss, -klyka,
 -sticka), marschall;
 lampa, astral-(bords-)lampa, auer-lampa,
 (-ljus), lampett, ljus-kastare (-krona, -låga),
 kron-a (-ljus), lyster, kandelaber (-arm),
 arm-stake (-ljusstake), ampel, lanterna, (blind-)
 lykta;
 fyr (-båk, -torn), blänk-(blink)fyr, båk
 fyrverkeri, (-pjäs), raket, pyroteknik, ljus-
 öppning, fönster.
 v. tända, avbrinna, lysa, fosforescera,
 öppna.
 a. (själv-)lysande, elektrisk, stjärnbestrodd,
 genomskinlig.

Som vi ser har vi 3 stycken eller paragrafer för substantiv, ett stycke för v och ett stycke för a (=adjektiv, adverb mm.). Detta är en ganska liten begreppsklass.

Låt oss sedan titta på det första stycket i s(substantiv)klassen. Det första vi lägger märke till är att den tågordning i vilken orden följer i en paragraf inte är förklarad (vare sig hos Bring eller Roget) ej heller har paragraferna något namn. Tanken bakom ordningsföljden (mellan såväl ord som paragrafer) får varje användare av ordboken själv sluta sig till. Den enda hjälp som finns är styckeindelningen och paragrafens inledningsglosa.

Vi prövar en läsning av den första substantivparagrafen. Det tycks här som om orduppräknningen går från en uppräknning av *kosmiska* ljuskällor : 'sol, solskiva, måne, planet, himlakropp, stjärna, stjärnenatt, vintergatan, norrsken, zodiakalljus, komet, stjärnfall, meteor' över till *mindre, specifika, himmelska fenomen* som 'ljungeld, kornblix, kulblix' och därefter över till *mindre, allmänna företeelser* ej nödvändigtvis av människan åstadkomna ljuskällor som 'fosforescens, eld, eldgnista, flamma, låga, glöd' till av *människor i bruk tagna ljusfenomen* el ämnen 'elektricitet, lyse' (lysämne i allmänhet), 'gas' (varvid företeelser och ting förknippade med gas räknas upp: 'gasglödljus, gaskandelaber, gaslampa, gaslykta, gaslysning, gaslåga'), 'olja' (samma sak här: exempel på tillämpning av olja som ljuskälla: oljelampa) 'fotogen' (med exemplifieringen: fotogenlampa), över till nästa lysämne: 'acetylen' (med exemplet:(acetylengas).

Därefter tycks tanken komma in på *föremål* eller *redskap som människan förfärdigat* för smärre ljuskällor: 'ljus' (av olika slag: 'formljus, grenljus, kalkljus, stearinljus, talgljus, vaxljus, dank'). för att sedan fokusera en *detalj* på ett sådant ljusbringande föremål, det ställe där själva ljuslågan finns: 'vaxstapel, veke'. Tanken glider sedan in på det *ämne* som är den fysikaliska förutsättningen för att frambringa ljus: 'fosfor', och som används vid tillverkning av 'tändsticka'. Vilken roll 'tran' har i detta sammanhang vet jag inte men efter detta ord går

associationen till olika *redskap* som används för att bära eller hålla ljus: 'fackla, bloss, lunta, pärtä' (med tillhörande exempel: 'pärtbloss, pärtklyka, pärtsticka') och 'marschall'.

Den andra substantivparagraf (s2) tycks närmast innehålla en uppräknning av *tillverkade* föremål eller apparater som användes vid belysning.

Den tredje substantivklassen (s3) tycks omfatta något liknande: olika anordningar för att ge ljus, först en sammanhållen grupp 'fyr, fyrbåk, fyrtorn, blänkfyr, blinkfyr och båk' (tornliknande med vägledande uppgifter) därefter 'raket, pyroteknik' (ljus vid speciella tillfällen: högtider) och slutligen 'ljusöppning, fönster' (öppningar i en vägg, tak osv).

Orden i begreppsklassen är naturligtvis samtliga släkt med varandra - på betydelseplanet. Den bästa begreppsliga sammanfattningen på denna släktskap är begreppsklassens "namn". "Ljuskälla" är alltså den minsta betydelsemässiga nämnaren för samtliga ord i samtliga stycken.

Inom varje stycke eller paragraf är orden mer besläktade med varandra än över styckegränserna.

Det inledande ordet i stycket verkar ganska godtyckligt: 'fyr' inleder paragraf 3 och 'fönster' avslutar samma paragraf utan synbar motivering.

Ett stycke tycks beskriva en tankes 'väg'. Det går att se en "mening" en röd tråd i varje stycke även om skälet till att 'vägen' ser ut som den gör, ej står klart. Ett stycke tycks bestå av en eller flera länkar, som relativt enkelt går att sluta sig till och rubricera (på ett sätt som påminner om hur man gör när man ledfamiljsbestämmer innehållet i en text): 1. kosmiska ljuskällor, 2. mindre, specifika, himmelska ljusfenomen 3. mindre, allmänna företeelser ej nödvändigtvis med människan som upphovsman 4. ljusämnen som människan förstått att utnyttja 5. föremål som människan uppfunnit för mindre ljuskällor 6. en viktig detalj på ett sådant föremål 7. ämne som används vid tillverkning av ett redskap som används för att åstadkomma eld ('fosfor') 8. föremål som används för att åstadkomma eld (tändsticka) 9. föremål som brinner och som människan kan bära med sig.

Innehållet i exemplet tycks vidare vara av *encyklopedisk* och ganska *tillfällig* art. I s2 räknas lampor av olika slag upp men ej samtliga t ex finns inte "bilstrålkastare", 'ficklampa' osv med. Exemplet tycks vara viktigare än ett uttömmande svar.

Spännvidden i en paragraf verkar också kunna variera avsevärt. I s1 har vi en stor betydelsemässig spännvidd: innehåller på samma gång 'sol' som 'acetylen' och 'veke'. I s2 har vi en betydligt mindre betydelsemässig spännvidd: ljuskällor tillverkade av människan av en viss typ.

Synonymer (i en mening som exempelvis ordboken Ord för ord använder) tycks återfinnas i ett styckes ordlistning. Ord för ord anger 'bloss, fackla, marschall, pärtä, pärtsticka" som synonymer (likaså 'fyrtorn, fyrhus, fyrbåk').

Dahlgrens glossarium

Dahlgrens glossarium bygger enligt Evald Ljunggren "på ett ansenligt excerptmaterial, hämtat från bortåt 800 skrifter". Ljunggren anmärker också rörande volymen på ordboken att hela antalet artiklar kan "anslås till över 18000 och språkproven till över 46000" (Dahlgren & Ljunggren 1914-16:IV). Som bekant omspannar Dahlgren tidsperioden från 1500-talet till och med 1700-talet, med tyngdpunkten på litteraturen från femton- och sextonhundratalet, men "lämar åsido allt som överensstämmer med det nutida gängse språkbruket" (ibid.:IV). I sina betydelseförklaringar ger Dahlgren i regel en översättning till en nusvensk glosa. Defintionsmässiga omskrivningar är sällsynta (ibid.:VII). Detta är som det kommer visa sig en klar

fördel för mig i min bearbetning av Dahlgren. Dahlgrens ordförklaringar är enligt Ljunggren "goda och träffande" även om han medger att tolkningen ibland kan bli grov och att det "stundom" händer att "översättningsordet snarare står som en antydning om åt vad håll betydelsen går än ger själva betydelsen" (ibid.:VII).

3. Metod

Den första etappen

Utgående från Bring (dvs Rogets klassificering) avser jag att i en första etapp begreppsklassbestämna samtliga ordbetydelser i Dahlgren. Valet av Rogets system har flera fördelar:

- a) orden placeras in i ett "öppet" system som tillåter jämförelser med andra språk (ordförrådet i en rad språk har ordnats efter detta system).
- b) Rogets strukturering är visserligen ingen strikt strukturell betydelsefältanalys men betydelsefälten är tydligt urskiljbara inom begreppsklasserna.
- c) systemet har använts för nysvenskans ordförråd (Bring), något som blir viktigt i den andra etappen i arbetet (se nedan).

Klassificeringen av Dahlgrens ordmaterial skall tillgå på följande sätt:

- 1 Samtliga stycken (efter semikolon och med indragen rad) i Bring skall indexeras (med siffror). Dessa stycken representerar synonymkedjor och begreppsmässigt associativa kedjor av ord underställda ett "språkligt" begrepp (de sk "begreppsklasserna").
- 2 Alla ordbetydelser angivna med "översättningsord" hos Dahlgren skall inordnas i Brings (dvs i stort sett Rogets) system med angivande av siffra för begreppsklass. Undantag är ord i vissa fasta fraser.
- 3 Alla ordbetydelser angivna med översättningsord hos Dahlgren skall förses med indexsiffra för vilket "stycke" de tillhör i Brings styckeuppdelade ordboksartiklar. Samma undantag som ovan. Någon indexering av orden inom ett stycke skall inte göras.
- 4 Det hela skall läggas in i en databas, som även ger de av Dahlgren angivna ordklassetiketterna och etymologierna (utländsk förebild för det lånade ordet samt långivande språk).

Resultatet kommer således bli en begreppsklassificerad och preliminärt betydelsefältsklassificerad (om vi lite vårdslöst skapar till en glosa för att täcka vad ett "stycke" är hos Bring) ordbok i databasform för den äldre och yngre nysvenskan (och ett något senare språkskede, åtminstone en bit in på 1800- talet, dvs Dahlgrens material).

Sammanlagt är det ca 23905 ordbetydelser hos Dahlgren som på detta sätt skall klassificeras.

Det som kommer att saknas i databasen är språkproven och källangivelserna i Dahlgren. Dessa uppgifter får tills vidare hämtas i den "gamla" ordboken.

Källorna i Dahlgren finns oftast angivna i ordbokens "Förteckning på anförda skrifter" med undantag av "en och annan citerad skrift...emedan den till fyllest angifves i citatet". Samtliga i förteckningen namngivna författare skall bestämmas till ålder och födelselandskap. Skrifterna skall också klassificeras vad beträffar ämnesområde eller genre.

Målsättningen här är att fastställa glossariets representativitet vad beträffar beläggkronologin och den ämnes-/genremässiga spridningen.

4. Vad kommer man att kunna använda DBO till efter den första etappen?

Liksom i Brings ordbok skall vi i den databaserade ordboken för äldre svenska kunna söka efter två linjer: från begrepp till ord och från ord till begrepp.

Från begrepp till ord:

Genom att söka utifrån ett begreppsklassnummer kommer vi få samtliga ord tillhörande en viss begreppsklass listade. Vi kan om vi så vill också begränsa sökningen till att gälla enbart en viss ordklass (s, v, a så t ex lista alla substantiv tillhörande begreppsklassen x).

Vi kommer vidare kunna söka ord för vilka kombinationer av begreppsklasser som helst (lista ord för begreppsklasserna x, y, z osv).

Vi kommer också kunna söka efter ord som uppfyller vissa formkriterier inom en viss begreppsklass (lista alla ord inom begreppsklassen x som slutar på -ing).

Från ord till begrepp:

Vi kommer kunna söka begreppsklassen (eller begreppsklasserna) för ett visst ord. Vi kan låta sökningen gälla enbart låneord (lista alla ord som har isländskt ursprung för en viss begreppsklass) eller ord med viss form (vilka begreppsklasser finns antecknade för ord med ett visst prefix, suffix, rotmorfem osv).

Naturligtvis kommer vi kunna använda databasen för helt andra sökningar än de som gäller relationen ord - begreppsklass, exempelvis lista alla ord (utan angivande av begreppsklass) med ett visst suffix, prefix eller rotmorfem (ren morfologisk sökning), lista alla ord som Dahlgren anför som tyska, isländska, latinska osv lånord (etymologisk sökning), lista alla ord som har en viss betydelse, (lista alla ord som hos Dahlgren betyder "anfälla" eller lista alla betydelser för ett visst ord) semantiska sökningar.

En viktig uppgift för DBO blir således att ta fram orden i en viss begreppsklass. I bilaga 1 illustrerar jag med en tänkt sökning i DBO på begreppsklass nr 1 "Tillvaro".

Ett av våra huvudmål kommer att på detta sätt nås: att framställa ett hjälpmedel som förmår ta fram synonymer och betydelsebesläktade ord och sammanställa och strukturera dessa i begreppsklasser och paragrafer.

Notera dock att de två spalterna inte representerar två olika tidsepoker, som är klart tidsmässigt avgränsade från varandra. Många av vänsterspaltens ord har ju funnits även under äldre nysvensk tid och högerspaltens ord representerar inte den äldre nysvenskans samtliga ord utan enbart de ord (och ordbetydelser) som försvunnit ur språket.

5. Projektets andra etapp: att nå fram till den "fullständiga" strukturella, synkrona, historiska ordboken

En andra etapp i projektarbetet är att nå fram till den "fullständiga" strukturella, synkrona, historiska ordbok (som Loman talar om) för äldre svenska, som förmår dra tidgränser i den historiska utvecklingen, som t ex klart kan separera den äldre nysvenskan från nusvenskan eller som förmår avgränsa 1500-talsspråket från 1600-talsspråket osv.

För att skapa en fullständig, strukturell, historisk ordbok för den äldre och yngre nysvenskan som förmår göra synkrona avgränsningar måste vi *tidsbestämma* samtliga Brings glosor och i ordboken *inkorporera* respektive *utesluta* de ord (och ordbetydelser) som introducerats *före* respektive *efter* periodgränsen mellan yngre nysvenska och nusvenska (ca år 1800). Tidsbestämningen skall ske med utgångspunkt i SAOB.

I bilaga 2 skisserar jag hur en sådan tidsbestämning skall gå till. Jag ger som exempel tidsbestämningen av begreppsklassen 'Tillvaro' (av utrymmesskäl inskränkt till att gälla endast substantiven). Några ord måste dock utgå av det enkla skälet att de ännu ej omfattas av SAOB.

I detta sammanhang kan vi återigen aktualisera det som Loman påpekade i sin artikel om utarbetandet av en strukturell, historisk ordbok som förmår göra synkrona avgränsningar, nämligen att ett sådant arbete måste gå hand i hand med utvecklade och förfinade semantiska metoder. För Loman innebär detta huvudsakligen i att ordens semantiska mönster fastställs genom studiet av kontexterna utifrån från två "formella kriterier" - substitution och distribution.

Detta steg tar vi emellertid inte i det projekt som här presenteras utan nöjer oss med att hävda att grunden för ett sådant arbete i och med existensen av den databaserade begreppsordboken härmed är lagd.

6. Sammanfattning

Vi kommer att som resultat av den första etappens arbete få en databaserad begreppsordbok för den äldre och yngre nysvenskan. Denna version av ordboken är dock "ofullständig" eftersom den endast omfattar Dahlgrens ordmaterial.

Den andra etappens arbete innebär att fastställa vilka nusvenska glosor (i Bring) som existerat i en viss betydelse i den äldre och yngre nysvenskan. Denna version av ordboken kan betraktas som en "fullständig", strukturell, historisk ordbok, som förmår lägga grunden till en synkronisk betydelseindelning av orden (exv 1500-talets, 1600-talets, 1700-talets synonymik).

En sådan ordbok kommer bli att göra det möjligt att med Lomans ord "blottlägga en semantisk struktur i ett gånget skede" och "se hur ett visst begrepp eller begreppskomplex varit semantiskt indelat genom ord, och att se vilka olika betydelsevarianter detta eller dessa ord haft" (Loman 1965:85).

Målet att jämföra "semantiska strukturer från olika skeden i ett språks historiska utveckling" (Loman 1965:86) har i och tillkomsten av den databaserade begreppsordboken därmed nåtts.

Litteratur

- Andersen, H. 1945. *Dansk Begrebsordbog*. Köbenhavn.
- Bring, S.C. 1930. *Svenskt ordförråd ordnat i begreppsklasser*. Stockholm.
- Dahlgren, F.A. 1914-16, *Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt från och med 1500-talets andra årtionde*. Lund.
- Hallig, R. & W. von Wartburg. 1963, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexigraphie*. 2 uppl.
- Koselleck, R. (ed). 1979. *Historische Semantik und Begriffsgeschichte*. Stuttgart.
- Kukkonen, P. 1989. *Från konst till vetenskap*. Helsingfors.
- Loman, B. 1965. Nya uppgifter för historisk lexikografi. I: Ekbo, S & B. Loman, Vägledning till Svenska Akademiens ordbok. *Skrifter utg av Nämnden för svensk språkvård* 32. Stockholm.
- Oksaar, E. 1958. *Semantische Studien im Sinnbereich der Schnelligkeit*. Stockholm.
- Roget's *Thesaurus*. 1987. new edition by B. Kirkpatrick. London & Bath.
- Sanders, D. 1873ff. *Deutscher Sprachschatz, geordnet nach Begriffen*.
- Schlessing, A. 1881. *Der passende Ausdruck*.
- Thesaurus of English words and phrases* by P.M. Roget. 1953. Enlarged by J.L. Roget. New edition revised and enlarged by S.R. Roget. London m. fl.
- Trier, J. 1934. Das sprachliche Feld. *Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbild* 10, 428-449.
- Weisgerber, L. 1962ff. *Von den Kräften der deutschen Sprache*, I, II, III, IV. Düsseldorf.
- Wehrle, H & H. Eggers. 1967. *Deutscher Wortschatz*. 13 uppl.
- Wikström, K. 1977. *Begreppsfältet kroppsövning*. Semantiska studier i svenskt idrottsspråk. Acta Universitatis Tamperensis Ser A Vol 83. Tammerfors.
- Öhman, S. 1953. Theories of linguistic Field. *Word* 9, 123-134.

Bilaga 1

Substantivparagraferna i begreppsklassen "Tillvaro" i en tänkt sökning i DBO

'Tillvaro' hör till huvudklassen I 'Abstract relations'. Denna huvudklass är, som framgår av tabblån, indelad åtta sektioner (Existence, Relation, Quantity, Relation, Order, number, Change och Causation). 'Tillvaro' hör till sektion 1 'Existence', som i sin tur är indelad i 4 grupper (Ab-stract, Concrete, Formal, och Modal). 'Tillvaro' hör till underavdelningen 'Abstract' av 'Existence'." Begreppsklassens relaterade begreppsklass är begreppsklass nr 2. 'Intighet'.

Begreppsklassen 'Tillvaro' har 5 "stycken" eller paragrafer för s, 3 "stycken" för v och 5 "stycken" för "a". Här återges endast s-paragraferna. I spalten för Dahlgren har orden listats alfabetiskt.

Bring

Dahlgren

s1 Tillvaro; existens, vara, varande varelse, tillvarelse(-form), befintlighet, före-fintlighet (-komst), substantialitet, realitet, reale, verklighet, aktualitet (-isation, -isationsprocess, faktiskhet, (orubbligt) faktum, fakta, objektivitet;	sanning (=verklig- het); vare (=varande); varelse (till- varelse); varelse (=varande);
s2 värld, världsalltet, skapelse, ontologi, (tingens) väsen, väsentlighet, företeelse, fenomen, sätt att te sig;	kreatur (= skapelse skepsel/skäpsel (= skapelse) underhålle (=uppe- hålle) varelse (=väsende)
s3 (själv-)bestånd, substisens, fort- varo(-komst), liv, själv-uppehållelse (-bestämning), uppehålle, utkomst;	beständelighet (= bestånd), fordenskap (=uppehålle); hals (=liv) lefnad (=li) lefvande (=liv) lifaktighet (=liv); lifnad (=liv); själ (=liv); ståndighet (bestånd) underhålle (uppehålle);
s4 när-(sam-)varo, koexistens, sam- verkan;	närvist (=närvaro);
s5 riktighet, (naken) sanning, allvar (och icke skämt).	allvarhet (=allvar); allvarlighet (=allvar); sann (=sanning);

Bilaga 2

Tidsbestämning av substantiven i paragraf s1 i begreppsklassen "Tillvaro".

(D= Dahlgren, a3, r5 osv återger SAOB:s indexering av ordets betydelser; I vissa fall saknas exakt årtal men kan ersättas av uppgift om skrift (exv Gustav I:s registratur (GIReg), Gustav II Adolfs skrifter (GIIA)). Så långt det varit möjligt har uppgifter hämtats från SAOB.

S1

sanning (=verklighet)	GIreg, D
vare (=varande)	GIreg, D
varelse (=tillvarelse)	1541, D

aktualitet a3	1652, SAOB
realitet r5	1670, SAOB
realitet r3	1680, SAOB
realitet r6	1689, SAOB
ej exakt årtal för 'varelse' (=varande; A. Oxenstierna)	

existens, e1	1718, SAOB
reale, r3	1749, SAOB
faktum f2	1755, SAOB
objektivitet	1795, SAOB
realitet r1	1799, SAOB

befintlighet	1807, SAOB
faktiskhet	1823, SAOB
aktualitet a1	1847, SAOB
förekomst	1858, SAOB
aktualisation	1861, SAOB
realitet r4	1868, SAOB
realitet r2	1880, SAOB
förefintlighet	1885, SAOB
reale r5	1894, SAOB
aktualitet a2	1895, SAOB